

Johdanto

Haus Hohe Halde, Gsteigsstrasse 38, Garmisch-Partenkirchen, Saksan Alpit, 24. elokuuta 1945.

Miehet huoneessa muistuttivat tuskin millään muotoa toisiaan.

Kuitenkin he olivat yhteisen salaisuuden tiiviisti yhteenhitaamia.

Sodan päättymisestä oli jo kolme ja puoli kuukautta.

Paikka oli suuri asuintalo kukkulalla, johon katu päättyi tässä kylpylöistään kuuluisassa Garmisch-Partenkirchenin hienostokaupunginosassa. Viimeistään kaupungin olivat tehneet maailmankuuluksi yhdeksän vuoden takaiset olympialaiset. Hyppyrimäille avautuva näkymä oli henkeäsalpaava, kuten myös laakson toiselta laidalta kohoaville valtaville vuorille, yli laaksoon rakennetun upean mutta pienenlaisen alppikaupungin kattojen.

Täällä asui vain hienompaa väkeä. Joskus harvoin kuului kaukaisia ääniä tai vähäistä meteliä suuren rakennuksen toisesta päästä. Tämä huvilaksi rakennettu talo oli täynnä väkeä. Liiankin. Kreivejä ja paroneja, läheisiä ja kaukaisempiakin sukulaisia muualta Saksasta oli paennut tänne palvelusväkineen.

Suureen salaisuuteen vihkiytyneet olivat ahtautuneet talon yhteen huoneeseen saadakseen olla rauhassa.

Kukaan heistä ei ollut varsinaisesti puhetuulella, mutta kahdesta asiasta ei ollut epäselvyyttä. Kaikki huoneessa olijat olivat käsin kosketeltavan hermostuneita. He odottivat vieraita saapuvaksi.

Jokainen yritti kätkeä tunteensa. Niitä ei ollut syytä paljastaa. Joukon johtaja oli pitkä, ohuthiuksinen mies, jonka ikä lähenteli neljääkymmentä.

Miehestä huokui sekä lämpöä että kylmyyttä, samoin kuin luontaista auktoriteettia. Hän oli johtanut miehiään verisissä taisteluissa sotatantereilla ympäri Eurooppaa. Hänen kehonsa oli yltä päältä arpien peitossa, muistoja luodeista, jotka olivat osuneet mutta eivät koituneet kuolemaksi. Kehoa kouristelivat myös reumatismi ja muut kolotukset, mutta ne olivat pieni hinta siitä, että hän kuin ihmeen kaupalla oli vielä hengissä.

Pitkä sota oli ehkä nyt ohi, mutta mies korkeine otsineen oli valmis ottamaan lopullisen voiton vielä yhdessä taistelussa. Omassa taistelussaan. Eversti Franz Pfeifferilla, sotasankarilla ja legendaarisella alppijääkärijohtajalla, oli pelissä koko elämä. Ei vain sotilaskunniaansa vaan myös koko tulevaisuutensa.

Kesäkuukausien ajan hän oli ollut miehitetyn Etelä-Saksan etsityimpiä miehiä. Pitkään jatkunut piileskely oli onnistunut hyvin, ja amerikkalaisille sotapoliiseille hänestä oli tullut aave, joka kerta toisensa jälkeen katosi kuin savuna ilmaan.

Miehitysjoukkojen mielenkiinto everstin saamiseksi kuulusteltavaksi oli ilmeinen. Tiedettiin, että Franz Pfeiffer oli kätkenyt Saksan valtionpankin viimeiset varat, sekä kultaa että valuuttoja, salaiseen piilopaikkaan. Kolmatta valtakuntaa ei enää ollut, mutta sen kulta ja muut varat kuuluivat nyt maille, joita natsihallinto oli vuosikaudet ryövännyt.

Nyt oli koittanut päivä, jolloin hänen elämänsä takaa-ajettuna lainsuojattomana oli päättymässä. Jos kaikki sujuisi Franz Pfeifferin toivomalla tavalla, hänen maineensa puhdistuisi pian ja häntä vastaan esitetyt syytökset raukeaisivat. Eikä siinä kaikki: myös everstin ystävät, kaikki kaulaansa myöten samassa liemessä kuin hänkin, eivät olisi enää epäilyksenalaisia.

Franz Pfeifferin vieressä istui toinen baijerilaissotilas, vaikutusvaltainen SS-upseeri.

Ystävät kutsuivat tummahiuksista ja atleettisen lihaksikasta Friedrich Rauchia puhuttelunimellä ”Fritz”. Tätä nimeä hänestä

käytti myös Franz Pfeiffer. Miehet olivat vanhoja tuttuja ja yhteisen Berchtesgadenin-vierailun ajoilta. Tuo taianomainen pikkukaupunki Baijerin kaakkoiskulmassa oli ollut jo ennen sotaa 1930-luvulla ja varsinkin sodan aikana natsieliitille pyhä paikka.

Friedrich Rauch ei ollut ammattisotilas, mutta hän oli taistellut Waffen SS:n joukoissa ja yhdessä sen salaisimmista yksiköistä eli divisioona *Leibstandarte SS Adolf Hitlerin* riveissä.

Aiemmin Rauch oli työskennellyt poliisina ja kuulunut Hitlerin varhaisimpiin kannattajiin. Hän oli syntyjään müncheniläinen, siis natsipuolueen kehdoksi nimitetystä kaupungista koitoisin. Nuoruutensa päivinä hän oli taistellut tulevan Führerin rinnalla verisessä oluttupavallankaappauksessa. Sitä ei päästetty unohtumaan, vaikkakin nuori Rauch sai johtajaltaan kiitokset vasta, kun Hitler pääsi oikeasti Saksassa vallankahvaan.

Viimeiset sotavuodet tämä SS-upseeri ja poliisimies oli asunut Berliinissä, työskennellyt valtakunnankansliassa ja vastannut Führerin henkilökohtaisesta turvallisuudesta.

Mutta nyt diktaattori oli kuollut ja Friedrich Rauch aavisti, että pitkä ja vaivalloinen matka Berliinistä salaisen ja hyvin arvokkaan kuljetuksen ylivartijana oli puolen vuoden reissaamisen jälkeen loppuillaan.

Oli tietenkin Friedrich Rauchin kuiskuttelujen ja ohjaavan käden ansiota, että valtionpankin jäljellä olevat aarteet ottivat tietyn suunnan Berliinistä, suoraan hänen hyvän ystävänsä Franz Pfeifferin käsiin.

Hän oli ehkä joukon nuorin, mutta Hubert von Blücher otti siitä huolimatta koko huoneen haltuunsa. Hän oli kaikista salaliittolaisista selvästi karismaattisin. Maailmaa nähnyt aatelismies säteili itsevarmuutta, jonka elämä diplomaatin poikana oli hänen iskostanut niin Ruotsin kuin Suomenkin vuosina.

Vasta 20-vuotias Hubert von Blücher oli syntynyt Tukholmassa, ja hänen kummisetänsä oli tuon ajan kuuluisin ruotsalainen Sven Hedin.

Tuo päivä, 24. elokuuta 1945, oli merkityksellinen myös hurmaavalle nuorukaiselle. Hän halusi jättää Saksan rauniot

taakseen ja jatkaa opiskelujaan, mieluummin Ruotsissa. Se ei ollut mahdollista, elleivät välit amerikkalaisiin miehitysjoukkoihin olleet kunnossa. Ja silti, Saksasta lähteminen tulisi olemaan vaikea rasti.

Lähtöajankohta oli juuri sopiva, eikä toista tilaisuutta siihen ehkä tulisi. 20-vuotias Hubert von Blücher oli synnynnäinen opportunisti, joka osasi iskeä sopivan tilaisuuden tullen. Vähäisestä iästään huolimatta hän oli ehkä joukosta se, jolla oli parhaat valmiudet hoitaa suuria liiketoimia ja lehmänkauppoja.

Tällä kertaa kuitenkin alppijääkärieversti Franz Pfeiffer oli hoitanut kaupanteon miehitysjoukkojen kanssa.

Diili oli periaatteessa selvä.

Upseeri, jota miehet odottelivat saapuvaksi, oli amerikkalainen. Tarkemmin sanoen amerikansaksalainen, joka oli sodan viimeisinä vuosina työskennellyt vaikutusvaltaisen amerikkalaiskenraalin oikeana kätenä. Juuri nyt tämä upseeri avustajineen oli matkalla Haus Hohe Haldeen, noutamaan jättimäistä läjää rypäyisiä dollareita, joilla muut huoneessa odottavat aikoivat lunastaa vapautensa vaihtoehtona elämälle kalterien takana.

Setelit olivat osa sitä Saksan valtionpankin varantoa ja ulkomaan valuuttaa, jonka saksalaiset onnistuivat siirtämään sodan loppuvaiheessa Alppien juurelle yhdessä pankin kultavarannon ja niiden jalokivien kanssa, joita natsit eivät halunneet suin surminkaan liittoutuneille luovuttaa.

Niinpä setelirahat olivat kaikki, mitä valtionpankin holvien sisällöstä oli enää jäljellä luovutettavaksi. Mutta miten tuo erikoinen miesjoukko oli päätenyt Haus Hohe Haldeen, yhteen kaupungin hienoimmista alueista? Miksi juuri heistä, tuosta pienestä ja tiiviistä miesjoukosta oli tullut valtionpankin jäämistön viimeinen vartija?

Ja mitä Sven Hedinin kummipojalla oli tämän asian kanssa tekemistä?

Tämä vaatii pitemmän selityksen, jonka alkujuuret löytyvät Tukholmasta joulukuulta 1924, joka muistetaan Ruotsissa poikkeuksellisen lämpimänä.

Yritetäänpä laittaa järjestykseen kaikki varkaat, murhamiehet, korruptoituneet upseerit ja paikallinen yökerhokuningatar, lempinimeltään ”Herttarouva”, sekä joukko ihmisiä, joilla oli polttava tarve saattaa asiat oikealle tolalle jälkikäteen.

Tämä on kertomus natsien kullasta.

Aikojen alusta saakka kultaa on käytetty keskeisenä maksuvälineenä. Kulta on täydellinen vaihtokaupan väline, joka tunnetaan ja tunnustetaan kaikkialla maailmassa. Kulta on ollut valuuttajärjestelmän peruskallio. Setelien ja kolikoiden arvo on määräytynyt suhteessa kultaan tai johonkin toiseen arvometalliin.

Käsitettä *kultakanta* voi olla vaikeaa hahmottaa nyt, kun raha liikkuu muovikorteissa tai viuhahtelee näkymättömänä mobiililaitteiden välillä. Miten voimme ajatella olevamme rikkaita, kun rahaa ei näy missään, vaikka pankin tiliotteessa näkyy kuusi-, seitsemän- tai kahdeksannumeroisia summia?

Tässä mielessä asiat olivat ennen loogisemmalla tolalla.

Vaikka kultakannan merkitystä on isossa kuvassa liioiteltu, aiemmat sukupolvet saattoivat käydä kauppaa kullalla ja saada siitä käteistä rahaa valtiolta. Tämä historiallinen yhteys kullan ja käteisen välillä selittää sen, että valtiot edelleen ylläpitävät kultavarantoja.

Tänä päivänä kullan käyttötarkoitus on kuitenkin aivan toisenlainen.

Kultavaranto on edelleen tärkeä, mutta valuuttoihin se ei enää ole sidoksissa. Sen sijaan varanto yhdessä ulkomaisissa valuutoissa arvotettujen arvopapereiden kanssa muodostaa puskurin, jota kutsutaan valuuttavarannoksi. Sillä edistetään finanssimarkkinoiden tasapainon säilymistä.

Kullan avulla valtiot voivat operoida kansainvälisillä rahamarkkinoilla ja tarvittaessa puolustaa oman valuuttansa arvoa. Varantoa voidaan käyttää myös lainoittamaan pankkeja, joilla on ilmennyt likviditeettiongelmia. Näin tapahtui myös viimeisimmän finassikriisin aikana, kun kultaa vaihdettiin väliaikaisesti dollareihin, joita lainattiin myös Ruotsin pankeille.

Maailman suurin kultavaranto on talletettu Fort Knoxin sotilastukikohtaan Yhdysvalloissa. Lähes kolmannesta valtioiden omistamasta kaikesta kullasta säilytetään sen pomminkestävissä holveissa.

Suuria määriä kultaa on talletettu myös maanalaiseen säilöön Threadneedle Streetillä Lontoossa. Englannin pankin, Bank of Englandin kultaholvit rakennettiin 1930-luvulla, ja niitä varjelevat massiiviset turvaovet, joiden avaaminen edellyttää monien valtavien avaimien samanaikaista käyttämistä. Sitemmin turvajärjestelmään on lisätty vielä elektroniset lukot, jotka toimivat salasanoilla ja äänitunnisteilla.

Ruotsin Valtionpankilla on kultaa 125,7 tonnia. Määrä vastaa noin 10000:ta kultaharkkoa. Jos ne aseteltaisiin riviin peräkkäin, pituutta kertyisi noin 2 500 metriä. Jos ne taas pinottaisiin päällekkäin, pinon korkeus olisi noin 400 metriä, kaksi ja puoli kertaa Kaknäsin tornin korkeus.

Suurin osa Ruotsin kultavarannosta on hajasijoitettu ulkomaisiin keskuspankkeihin.

Ruotsiin sijoitettu kultaa, 15,2 tonnia on talletettu salaiseen paikkaan. Sen sijainnin tietävät vain harvat ja valitut.

Liki puolet Ruotsin kullasta on talletettu Lontooseen, joka on maailman kultakaupan suurin markkinapaikka. Englannin Pankin hallinnoimana suuri osa Ruotsinkin kullasta voidaan tarvittaessa vaihtaa rahaksi hyvin lyhyellä varoitusajalla.

Kullalle ei ole helppoa löytää korviketta. Niin pitkään kuin kulta on ollut arvokas kauppatavara, ihmiset ovat yrittäneet keksiä tavan valmistaa sitä keinotekoisesti. Keskiajan alkemistit eivät olleet ensimmäisiä sillä alalla, jo muinaiset egyptiläiset ja kiinalaiset yrittivät samaa siinä onnistumatta.

Helpoin keino päästä kultaan käsiksi heille, joiden omatunto ei kolkuttanut, oli sen ryöstäminen.

Sotatantereilla vihollisvaltion keskuspankin kultavaranto on usein ollut houkutteleva saalis.

1930-luvun lopulla ja 1940-luvun alussa tehtiin Euroopassa muutamia maailmanhistorian häikäilemättöimpiä ja röyhkeimpiä

kultaryöstöjä. Saadusta saaliista osa päätyi rahoittamaan kolmannen valtakunnan sotakoneiston rakentamista. Suuri osa päätyi myös ennen sodan päättymistä salakätköihin.

Suuren osan kätköistä voittajavaltiot löysivät jo vuonna 1945. Mutta eivät kaikkia.

Välimeren rannikko, 27. syyskuuta 2017.

– Onkohan natsien kulta-aarre mielestäsi pelkkä myytti? Miten sitten selität ne kultaharkot, jotka olen löytänyt?

Ian Sayer hymyilee ja elehtii vilkkaasti. Kädet kohoavat kohti taivasta ja sieppaavat ilmasta kaksi kuvitteellista kultaharkkoa. Näin hän palauttaa mieleen sen hetken, jolloin hän ensi kerran piti otteessaan kultaa, joka aikanaan kuului Saksan valtionpankille.

Brittimiljonääri tietää, mistä puhuu. Hänet tunnetaan henkilöä, joka ensi kerran käytti ilmaisua *natsikulta*.

Tapaamme hänen huvilansa puutarhassa Välimeren rantakukkuloilla. Seutu on tämän brittiliikemiehen ja kirjailijan nykyinen kotipaikka. Ian Sayer omisti aikanaan suuren ja aikaansa edellä olevan autovuokraamon Isossa-Britanniassa. Myöhemmin hän myi yritystoimintansa ja myös Nizzan ulkopuolella sijaitsevan huvilansa.

Vaikka lokakuu lähestyy, rannikon auringossa on edelleen mukavan lämmin. Vuorilta laskeutuva leppeä tuuli saavuttaa myös puutarhan ja viilentää oloamme baarissa. Sitä varjostaa olkikatto, joka vie ajatukset jonnekin Länsi-Intiaan.

72-vuotias Ian Sayer puhuu nopeasti ja kiihkeästi.

Päärakennus takanamme vie muurin ympäröimästä tontista leijonanosan, ja siitä tulee mieleen eräänlainen palatsi. Sen julkisivu ei kuitenkaan herätä minkäänlaisia muistoja toisesta maailmansodasta. Rakennus on kuitenkin jonkinlainen aikakone. Kun astelee pääsisäänkäynnin koristeelliseen pylväikköön, siirtyy samalla ajassa 75 vuotta taaksepäin.

Noin puolet tämän tuhatneliöisen huvilan pinta-alasta on varattu Ian Sayerin omalle arkistolle. Sen pääsisältö ovat erilaiset toiseen maailmansotaan liittyvät dokumentit ja aidot nimi-

kirjoitukset kaikkialta maailmasta. Osa kokoelman helmistä on kehystetty ja ripustettu lasilevyllä varmistettuna huvilan seinille.

Ian Sayerin kokoelmaan kuuluu myös Neville Chamberlainin kohtalokas kirje lordi Beaverbrookille, päivättyinä samalle illalle toukokuussa 1940, kun pääministeri esitti eronpyyntönsä. Sieltä löytyy myös Adolf Hitlerin lähettämä viimeinen viesti Führerin bunkkerista: ”Olen päättänyt jäädä Berliiniin...”

Bayerin seinällä on myös suuramiraali Karl Dönitzin viimeinen virallinen kirje, päiväyksellä 6. toukokuuta 1945, jossa hän antaa Alfred Jodlille luvan neuvotella aselevon ehdot amerikkalaisten miehitysjoukkojen komentajan kenraali Eisenhowerin kanssa tämän kenttäpäämajassa.

”En saa tuota valtionpankin kultaa mielestäni”, kirjoitin Sayerille yhdessä monista sähköpostiviesteistä, joita vaihdoimme ennen tapaamista.

Sayer ymmärsi hyvin. Hänellä on paljonkin tietoa siitä, mitä tapahtui Saksan valtionpankin varannolle – siis kullalle, valuutoille ja jalokiville – sen jälkeen, kun sota oli päättynyt. Nyt olen vihdoin hänen valtavien arkistojensa äärellä ja niiden ammentaminen voi alkaa.

Kesällä 2015 aloin tosissani kiinnostua natsikullan historiasta. Elokuussa sitä koskeva uutinen oli lyönyt pommin lailla läpi maailman medioissa. Eräs amatööriutkija oli 99 prosentin varmuudella päässyt kullan jäljille Puolassa.

Uutista epäiltiin aluksi vale uutiseksi. Natsikulta oli edelleen myyttien ja erilaisten spekulatioiden värittämä asia. Tilanne ei kuitenkaan estänyt kaikenlaisia aarteenetsijöitä, heistä useimmat puhtaasti amatöörejä, kerääntymästä aina sinne, missä kenties oli tehty lupaavia havaintoja. Totuus oli kuitenkin se, ettei vuoden 1945 jälkeen uusien natsien kultakätköjä ollut kukaan löytänyt, muutamia pieniä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Yksi seikka teki kuitenkin Puolasta kantautuneesta uutisesta hyvin uskottavan. Maan viranomaiset vahvistivat tiedon oikeaksi.

Löytöuutinen oli lähtölaukaus aarrejähdille Ala-Slesian kaivosseudun ja sen kuuluisten Pöllövuorten tuhansiin tunneleihin ja

kaivoskuiluihin. Sodan loppuvaiheessa arveltiin junanvaunu-
lasteittain kultaa ja muita arvotavaroita päätyneen kaivoskiskoja
myöten niiden uumeniin. Mutta minne? Amatööritutkijat olivat
jo vuosikausia yrittäneet jäljittää aarretta jopa maakerrosten läpi
tunkeutuvilla tutkalaitteilla.

Kohu-uutisen mukaan aarrejuna oli nyt paikallistettu maan-
alaiseen umpitunneliin Walbrzychin kaupungissa, jossa se oli
paikallisten rautatiekiskojen ja Toyota-merkkisiä autoja myy-
vän liikkeen välimaastossa. Amatööritutkijat Andreas Richter ja
Piotr Koper olivat onnistuneet saamaan maan alta tutkakuvaa,
josta saattoi hyvällä mielikuvituksella erottaa jonkinlaisen jätti-
möhkäleen.

Miehet tulivat asian kanssa mediajulkisuuteen ja vaativat it-
sellään 10:tä prosenttia löydöksen arvosta. Juttu päättyi ykkös-
uutiseksi televisioon, päivälehtien etusivuille ja keskiaukeamille.

Kuitenkin asiassa oli yksi suuri mutta. Utinen oli aivan liian
hyvä ollaksen totta.

Krakovan yliopiston asiantuntijat kutsuttiin paikalle. Uutis-
toimittajat kaikkialta maailmasta olivat ehtineet heidän edelleen.
Asiantuntijoiden johtopäätökset kumosivat löydöstä tehdyt
johtopäätökset ja rapauttivat löytäjien toiveet.

”Ei ole mitään juna maan alla”, tutkijaryhmää johtava Janusz
Madej ilmoitti joulukuussa 2015. Kuviteltu juna oli vain erään-
lainen luonnollinen kivimuodostelma maan alla, ja tutkan vaste
metalliin oli vain heijaste läheisistä ratakiskoista ja junien sähkö-
kaapeleista.

Koko juttu jäi unohduksiin. Puolan viranomaiset yrittivät
pelastaa kasvonsa vaikenemalla asiasta täysin.

Mutta myös tutkijoiden mielipiteet kyseenalaistettiin. Löy-
döksen tehneet amatöörit jatkoivat työtään, ja aarteensijöitä
ilmaantui lisääkin.

Koko uutinen natsikullasta ja sen historiasta leimattiin hal-
vaksi pr-tempuksi, jolla yritettiin haalia turisteja köyhälle ja
mielenkiinnottomalle alueelle, kun kaivostoiminta oli ajettu alas
ja sen merkitys talousveturina oli jo aikoja sitten hiipunut.

Onko todennäköistä, että aarteenetsijät jonakin kauniina päivänä kuitenkin löytävät kultajunan maan alta tuolla eteläisen Puolan syrjäseudulla?

– Ei lainkaan, pelkkää pötypuhetta, Ian Sayer naurahtaa ja perustelee, miksi koko arvio on tuulesta temmattu.

Kun kultakuume puhkesi Puolassa, Sayer esiintyi eri medioissa tv-ohjelmia myöten alan asiantuntijana. Hän tuntee asian perin pohjin. Hänellä on asiasta selkeä mielipide. Sodan aikana kultaa ei juuri liikuteltu miehitetystä Puolassa, eikä varsinkaan sen eteläosissa. Eikä arkistoista ole löytynyt minkäänlaista virallista dokumenttia siitä, että sinne olisi joskus siirretty jonkinlainen aarrejuna. Sayeria suorastaan huvittaa puolalaisten päätön kultajahti. Mutta hänelle itselleen tuosta järjestömyydestä on ollut hyötyä. Kultahysteria lisäsi hänen oman, myös kullannetsintään liittyvän kirjansa menekkiä. Hän ei kuitenkaan kirjoittanut Puolan kätkeystä kultajunasta.

Teoksesta *Nazi Gold*, jonka hän kirjoitti jo vuonna 1984 yhdessä Douglas Bottingin kanssa, on otettu vuonna 1998 toinen painos ja vuonna 2003 kolmas. Vuoden 2014 jälkeen uusia painoksia on tullut joka vuosi, ja 2018 kirja ilmestyi vihdoin myös saksaksi.

Menekki on suurempi kuin koskaan.

Ei ollenkaan huono saavutus, kun ottaa huomioon, että kirja kirjoitettiin yli 35 vuotta sitten. Kun puolalaisten löytö oli silkkaa mielikuvituksen tuotetta, Sayer löysi jäljet oikean natsikullan äärelle Baijerin Alpeilla.

Nazi Gold kertoo suorasukaisesti tapahtumaketjun, johon kuului Saksan valtionpankin kultavarannon salaperäinen katoaminen ensin jäljettämiin ja päätyminen sitten ahkerien tutkimusten jälkeen tuoreeltaan amerikkalaisten miehitysjoukkojen käsiin.

Jutussa oli useampiakin epäiltyjä, mutta heitä vastaan ei koskaan nostettu virallisia syytteitä.

Kun sotilasviranomaiset kyllästyivät penkomaan asiaa, siihen ryhtyivät toimittajat. Ensimmäinen merkittävä tutkiva juttu oli vuonna 1950 ilmestyneessä – nykyisin lopetetussa – aikakaus-

lehdessä nimeltään *Wochenende*. Artikkelin ”Minne katosi natsien kulta?” kirjoittaja oli toimittaja Henriette von Schirach, joka oli aikanaan ollut naimisissa Hitlerjugendille kasvot antaneen Baldur von Schirachin kanssa.

Kuusi vuotta myöhemmin aiheeseen tarttui brittikirjailija W. Stanley Moss. Hänen kirjansa nimi on *Gold is Where You Hide it* (1956), kustantajana Andre Deutsch.

Asian kiinnostavuutta lisää Mossin oma ura, joka oli yhtä monipolvinen kuin koko tarina natsikullasta. Sodan aikana hän palveli kommandojoukoissa ja osallistui yhteen sodan uhkarohkeimmista sieppausoperaatioista, kun liittoutuneet kidnappasivat saksalaisen kenraalin Heinrich Kreipen Kreetalla.

Sodan jälkeen W. Stanley Moss ryhtyi toimittajaksi ja jalostui kirjailijaksi. Yhdessä sodanaikaisen agenttikollegansa Andrew Kennedyn kanssa Moss lähti omin varoin etsimään ratkaisua natsikullan arvoitukseen.

Lopputulokset tulivat erilaisiin väitteisiin ja arvauksiin.

Ian Sayer ja Douglas Botting poimivat viestikapulan itselleen kolme vuosikymmentä myöhemmin. Tulos oli kirja *Nazi Gold: The Sensational Story of the World's Greatest Robbery – And the Greatest Criminal Cover-up* (1984).

Kirjan kiistämätön ansio on siinä, että se pyrkii todentuntuisesti selvittämään, mitä Saksan valtionpankin kultavarannolle tapahtui todellisuudessa. Parempaa kirjaa aiheesta ei kukaan ole toistaiseksi kirjoittanut.

– Ja teos on kyllä antanut kasvot koko ilmiölle, siis natsien kullalle ja sen etsijöille, Ian Sayer sanoo, kun istumme juttelemasa aiheesta suojaisella kuistilla hänen kauniissa puutarhassaan.

Kirjan syntyhistoriaan vaikutti myös kuuluisa *Guinnessin ennätystenkirja*. Siitä löytyi otsikko ”Maailman suurimmat ratkaisemattomat ryöstöt”, jonka ansiosta Sayer ja Botting tutustuivat aiheeseen ja alkoivat työstää sitä.

Vaikka jäljet olivat jo jäähtyneet 1950-luvun jälkeen, heillä oli parikin etua puolellaan verrattuna aiempiin juttua tutkineisiin. Aiemmin salaisiksi luokiteltuja asiakirjoja alkoi ilmaantua

julkisuuteen, ja aikanaan vaiteliaisuutta vannoneet ihmiset alkoivat avalla sanaista arkkuaan.

Tutkimuksen kannalta ratkaisevaa oli, että Sayer ja Botting pystyivät löytämään selkeitä virheitä aiemmissä tutkimuksissa ja arvioissa, jotka liittyivät itse natsien kultaan. Hekään eivät pystyneet varmuudella nimeämään kullan rosvonneita henkilöitä, vaikka todisteet viittasivatkin vahvasti tiettyihin ihmisiin.

Tärkeitä osia palapelistä puuttui edelleen.

Kuitenkin molemmat yllä mainitut kirjat, *Gold is Where You Hide it* ja *Nazi Gold* ovat tärkeitä perusteoksia kenelle tahansa, jota kiinnostaa perehtyä kyseisen kultavarannon kohtaloon ja muodostaa oma käsitys siitä, ketkä olivat syyllisiä.

Mutta se onkin sitten toinen juttu.

Itse aloitin tutkimustyöni Puolan kultakuumefiaskon jälkimainingeissa.

Kävin läpi kaiken aiheeseen liittyvän kirjallisuuden, mutta vasta *Nazi Gold* ja *Gold is Where You Hide it* vastasivat tiedonjanooni.

Löydösten helmi oli paljastus, että Ruotsissa syntynyt yritteliäs nuorimies – kaiken lisäksi kirjailija ja maailmanmatkaaja Sven Hedinin kummipoika – oli yksi avainhenkilöistä natsikullan kätkentäoperaatiossa tuntemattomaan paikkaan.

Ian Sayer antoi minulle luvan tutkia valtavan määrän hallussaan olevaa arkistomateriaalia. Mukana oli myös purettuja tekstejä ääninauhoista, joilla jo edesmenneet asiaan vihkiytyneet henkilöt antavat haastatteluja aiheesta.

Jatkoin asian kaivelua yhä syvemmälle omin käsin. Ruotsalaisista arkistoista löytyi aiemmin julkaisematonta materiaalia myös tarinan yhdestä päähenkilöstä, Hubert von Blücheristä ja hänen perheestään.

Toisen maailmansodan aikana Hubertin perhe asui Garmisch-Partenkirchenissä. Aatelissuku von Blücher on sekä suuri että kuuluisa, ja suvun eri haaroja tavataan kaikkialla Saksassa. Tutkijat ovat löytäneet suvun esi-isiä jopa 600 vuoden takaa. Tämä selittää sen, että von Blüchereistä suuri osa on vain kaukaista sukua toisilleen.

Sven Hedinin jäämistöstä, joka on nykyisin osa Ruotsin valtionarkiston kokoelmia, löytyi lisää kiinnostavia yllätyksiä.

Yllätyksistä suurimman tarjosi kuitenkin oma isoäitini.

Kun toinen maailmansota alkoi, isoäitini Juliana Mäklin oli vasta 15-vuotias. Hänellä oli vähän vanhempi sisarpuoli Gerda Iversen.

Sodan aikana Gerda työskenteli Saksan lähetystössä Helsingissä Hubert von Blücherin isän Wipert von Blücherin alaisuudessa. Juliana löysi varastosta nipun vanhoja kirjeitä, Wipertin ja Gerdan välistä sodanjälkeistä kirjeenvaihtoa. Kirjepäähän päällä oli viesti: ”Säästäkää nämä kirjeet jälkipolville kertomuksena levottomista ajoista.”

Löytö oli minulle vähintäänkin kullanarvoinen. Varsinainen onnenpotku.

Gerda Iversenin kirjeet ja ennen kaikkea Sven Hedinin von Blücherin perheen kanssa käymästä kirjeenvaihdosta säilynyt aineisto eivät vielä ratkaisseet natsikullan arvoitusta.

Mutta se antoi uusia tärkeitä osia keskeneräiseen palapeliin.